

Psixologik tadqiqotlarning noeksperimental metodlari

Ro`ziyev Jamshidbek Komiljon o`g`li

Toshkent Amaliy Fanlar Universiteti

Pedagogika va psixologiya yo`nalishining 3-bosqich talabasi

Ilmiy raxbari: **Akbaraliyeva Asilaxon**

Toshkent Amaliy Fanlar Universiteti

Psixologiya kafedrası o`qituvchisi

Annotatsiya: Hozirgi kunda noeksperimental metodlar psixologiyada keng qo'llanilmoqda, ayniqsa onlayn platformalarda anketalar va intervyular yordamida. Zamonaviy tadqiqotlarda noeksperimental metodlar turli sohalarda keng qo'llaniladi va ma'lumotlarni to'plash, tahlil qilish va xulosa chiqarish jarayonlarida muhim rol o'ynaydi. Bu metodlar eksperimentlar o'tkazmasdan, mavjud holatlar va muammolarni o'rganishga qaratilgan. Quyidagi noeksperimental metodlar keng tarqalgan ma'lumotlarni o'rganish, statistik tahlil va natijalarni umumlashtirish orqali xulosa chiqarish. Mavjud jarayonlarni, hodisalarni yoki muammolarni kuzatish va ularni tahlil qilish. Bu metodda izlanayotgan ob'ektning tabiiy holatidagi harakatlari o'rganiladi. Respondentlardan ma'lumot to'plash uchun savollar berish. Bu metod, odatda, anketalar yoki intervyular orqali amalga oshiriladi. metodlari: mavjud materiallarni (masalan, matnlar, suratlar) chuqur tahlil qilish va yangi ma'lumotlarni olish uchun turli usullarni qo'llash. Holatlarni chuqur o'rganish va ularni tahlil qilish. Bu usulda muammoni batafsil o'rganish va uning sabablari.

Tayanch so'zlar: Noeksperimental, determinizm, qiyosiy metod, instrospeksiya, sotsiometriya, xronometriya, longityud metodi, majmuiy metod, faraz.

Kirish. Eksperimental psixologiyada noeksperimental metodlarning afzalliklari juda ham ko'p.

Ya'ni bunda etnik muammolarni kamaytiradi, katta va kichik auditoriyalardan ko'plab ma'lumotlarni olishga yordam beradi.

Mavzuning dolzarbligi. Endi esa psixologik tadqiqotning asosiy metodlarini birmuncha to'liqroq holatda ko'rib chiqamiz.

Qiyosiy metod («ko'ndalang kesim» metodi) turli guruhlariga mansub odamlarning yoshi, ma'lumoti, faoliyati va muloqotiga ko'ra taqqoslashdan iborat. masalan, yoshi va jinsi bir xil bo'lgan odamlarning ikkita katta guruhi (talabalar va ishchilar) ilmiy ma'lumotlarga ega bo'lish uchun bir xil tajriba metodlari bilan tadqiq etiladi va olingan ma'lumotlar o'zaro solishtiriladi[1]

Longityud metodi («uzunchoq kesim» metodi) tanlangan sinaluvchilarni uzoq vaqt davomida qayta-qayta tekshirishdan iborat. masalan, talabalarni oliygohda ta'lim olish vaqti davomida ko'plab marta tekshirish.

Qiyosiy va longityud metodlari o'z afzalliklariga ega. Kesimlar metodi qisqa vaqt ichida ko'p sonli sinaluvchilarni tadqiqot bilan qamrab olish imkonini beradi. Longityud metodi kesimlar metodi e'tiboridan chetda qolgan nozik farqlar, xususi rivojlanish turlarini qayd etishga imkon yaratadi. Amaliyotda bu ikki metod bir-birini to'ldiradi.

Majmuiy metod – tadqiqotda turli fan vakillarining ishtiroki turli hodisalar, masalan, shaxsning fiziologik, psixologik va ijtimoiy taraqqiyoti o'rtasidagi aloqalar va bog'liqliklarni o'rnatish imkonini beruvchi o'rganish usuli.

Kuzatish – psixika tashqi alomatlarini oldindan belgilangan, tizimli, maqsadga muvofiq va qayd etilgan holatda qabul qilishdan iborat bo‘lgan metod. Bu metod ilmiyligining asosiy sharti bo‘lib uning ob‘ektivligi, ya’ni, qayta kuzatuv yoki tadqiqotning boshqa usullarini, masalan, tajribalarni qo‘llagan holda nazorat olib borish imkoniyati xizmat qiladi. Kuzatish bir necha xil: standartlashtirilgan belgilangan dasturga qat’iyan mos ravishda o‘tkazilgan), erkin (oldindan o‘rnatilgan chegaralarga ega bo‘lmagan), kiritilgan (tadqiqotchi o‘zi kuzatayotgan jarayonning bevosita ishtirokchisiga aylanadi), yashirin bo‘ladi.

O‘tkazilish joyiga asosan kuzatishlar dala va laboratoriya kuzatishlariga bo‘linadi. Dala kuzatishlari tabiiy sharoitlarda, laboratoriya kuzatishlari esa sun’iy, ya’ni, oldindan yaratilgan sharoitlarda o‘tkaziladi.

Olib borish muntazamligiga ko‘ra kuzatishlar tizimli (ma’lum vaqt davomida ob‘ektni o‘rganish uchun ishlab chiqilgan reja bo‘yicha) va tizimsiz (noma’lum vaqt davomida rejaga asoslanmagan) bo‘ladi.

O‘rganilayotgan hodisaning o‘tkazilish davomiyligi, vazifalari va ko‘lamiga ko‘ra kuzatishlar qisqa vaqtli (farazlarni ifodalash yoki boshqa metodlar yordamida olingan ma’lumotlarni nazorat qilish va to‘ldirish uchun tadqiqotning boshlang‘ich bosqichida o‘tkaziladi) va, uzoq oylar va yillar davomida keng ko‘lamli yoki murakkab tuzilmali ijtimoiy jarayonlarning kechishini kuzatishga xizmat qiluvchi uzoq vaqtli kuzatishlarga bo‘linadi.

Sinaluvchining xulq-atvori uning ko‘pgina ko‘rinishlari va turli vaziyatlardavaziyatlarda har tomonlama baholanishi lozim;

- kuzatuvchi sinaluvchi bilan juda ko‘p vaqt birga bo‘lishi kerak (kamida 2-3 oy davomida). Seanslar haftasiga 3-4 marta o‘tkazilishi kerak, ularning davomiyligi kuzatish maqsadidan kelib chiqib o‘rnatiladi;

- kuzatish jarayoni boshlanmasdan avval sinaluvchi hulq-atvorining qayd etiladigan xususiyatlari aniqlab olinishi, va xulq-atvorning bunday belgilari bilan tadqiqotchi bu metodni qo'llagan holda baholamoqchi bo'lgan psixologik xususiyatlar o'rtasidagi aloqa oldindan o'rnatilishi kerak;
- tadqiqotchi avvaldan kuzatish olib borish mashqini olgan bo'lishi zarur;
- muammoni xolisona hal etish maqsadida sinaluvchi va tadqiqotchi o'rtasidagi rolli munosabatlarga yo'l qo'ymaslik kerak;[2]
- sinaluvchi bir vaqtning o'zida kamida 10 ta ruhshunos kuzatuvida bo'lishi va olingan baho har bir ruhshunos belgilagan balldan o'rtachasini tashkil etgan bo'lishi kerak.

Barcha ruhshunoslar bir-biriga bog'langan bo'lmasliga zarur. Bunday holat natijalar samarasini oshiradi (baholash metodi).

O'zini kuzatish metodi, yoki introspeksiya (lot.dan – ichkariga qarayman) – insonning o'zining shaxsiy psixik hodisalarini kuzatishi. Bu psixikani bilishning eng eng qulay vositasidir. Uning kashf etilishiga fransiyalik faylasuf Rene Dekartning fikricha, ong – alohida tuzilgan, moddiy va tarqoq bo'lmagan substansiya bo'lib, sub'ektning mulohaza yuritganida ichida qanday hodisalar ro'y berishi haqidagi to'g'ridan-to'g'ri va bevosita bilimlari to'g'risidagi dohiyona yorqin g'oyalari turtki bo'ldi. O'ziga va ongiga nazar tashlash introspeksiyaning mohiyatini tashkil etadi.

O'zini kuzatish orqali ichki kechinmalar, sirli xayollar, xotiradan ko'tarilgan tasvirlar, jamiyat qarashlariga zid istaklar va irodaviy jarayonlar ochib beriladi. Bunda o'zini kuzatish bilan olimning o'zi ham, uning mijozi – sinaluvchi ham mashg'ul bo'lishi mumkin. Sinaluvchilarga alohida ko'rish yoki eshitish ta'sirlovchilari, jismlar tasviri, so'zlar, jumlar namoyish etiladi; ular qabul etilib, o'zaro solishtirilib, hosil bo'lgan tasavvurlar haqida ma'lumot berilishi kerak. Bunda sinaluvchilar o'z javoblarida tashqi

ob'ektlarni tasvirlovchi atamalarni qo'llamay, bu ob'ektlar sababli yuzaga kelgan o'z his-tuyg'ulari va ularning sifatleri haqida so'z yuritishlari kerak.

Hozirgi zamon psixologiyasining yangi yo'nalishi – psixosintezning asoschisi – italiyalik shifokor-faylasuf Roberto Assadjioli fikricha, ongimizning bosh rejissyori oliy «Men» bo'lib, uning qo'l ostidagi aktyorlar esa – bu «Men»imizning ajralgan qismlari. Inson o'zining ichki olamini ko'zdan kechirishi, unga quloq tutishi bilan ikkilamchi, uchlamchi, to'rtlamchi va boshqalarning mavjudligi ma'lum bo'lsada. Bilish va yangi nazariy istiqbollarni kashf etish metodi sifatida o'zini kuzatish asosiy o'rin egallaydi. Jismoniy va ruhiy hodisa deb nomlangan psychophysics o'rtasidagi munosabatlar o'rganish bilan shug'ullanadi psixologiya filiali. Shu ma'noda, muddatli psixo-jismoniy usullari urinishlar vazn his, yorqinligi, hajmi, va boshqa shunga o'xshash o'zgaruvchilar sifatida ma'lum psixologik tajribalar ilmiy o'lchovlar uchun jismoniy qurilmalar foydalanish ashyodan barcha usullarini ulanishi mumkin. va hokazo uyqu oralig'ida yoki xotira kabi boshqa murakkab psixologik hodisalar, shuningdek, psixo-jismoniy usullarini foydalanish o'rganib mumkin. Nemis fiziolog va fizik Fechner (1801-1887) tomonidan ishlab chiqilgan uch klassik psixofizik usullari, haligacha psixofizika otasi. Ular:

- (I) Usullari yoki cheklashlarni minimal o'zgarishlar usuli.
- (II) Doimiy rag'batlantirishning yoki to'g'ri va noto'g'ri javoblar usuli.
- (III) O'rtacha yoki o'rtacha xato usuli.

Bu usullar, birinchi navbatda, mutlaq arafasida va arafasida o'rtasidagi farqni o'lchash uchun ishlatiladi. Va mutlaq, pol va pol farqlar statistik tushunchalar va ham deyarli bir xil tarzda o'lchanadi. Mutlaq, pol ishonchli hissi ishlab chiqaradi jismoniy rag'bat, minimal qiymati sifatida belgilanishi mumkin.

Mutlaq chegara Shunday qilib, biz, biz, nur yorqinligi, biz nima mumkin emas va shuning uchun ko'rish mumkin olmaydi kishilardan hidlarni hidi mumkin olmaydi o'sha eshitasiz tovushlarni ajratib turadi. O'zlari esa farq mavzu orqali idrok qilinishi mumkin,

ikki ragʻbatlantirishning oʻrtasida qiymati eng kam farq sifatida belgilangan boʻlishi mumkin. Bir kishi uning qoʻlini qoʻyish uchun maʼlum bir ogʻirlik kechirmoqda qachon umumiy birinchi ajratib boʻlmaydigan boʻlib, masalan, eng kam vazn, pol farq, unga ilova qilinadi. Keling, endi yuqorida aytib oʻtilgan uch psixofizik usullarini qisqacha fikr berish chiqaylik.

Minimal oʻzgarishlar yoki cheklashlar usuli usuli.

Bu usul mutlaq ostonasini va chegara (porog) farqini aniqlash uchun foydalanish mumkin. quyidagicha tartibi tasvirlangan:[3]

Shaxs his duchor boʻladi. Misol uchun, u bir obʻekt (80 sm, masalan), maʼlum bir masofada yotgan yoki yoʻq koʻrishni ega yoki yoʻqligini soʻrang mumkin. Psixologiyaning asosiy metodi boʻlib tajriba hisoblanadi. Tajriba metodi tadqiq etilayotgan hodisalar, ijtimoiy yoki psixologik jarayonlar, qarashlar, qonuniyatlar, yangi bilimlarga erishishdagi xossalari oʻrtasida mavjud boʻlgan sababiy-oqibat aloqalari haqida aniqroq maʼlumotga ega boʻlish maqsadida qoʻllaniladi.

Kuzatishdan farqli ravishda tajribada tasviriy maʼlumotdan tashqari, aloqalar, munosabatlar, jarayonlar haqida tushuncha beriladi.

Tajriba oʻrganilayotgan hodisaning xususiyatlari oʻrtasida mavjud aloqalar toʻgʻrisidagi nazariy tasavvurlarga asoslangan farazni isbotlash uchun tekshirish metodi sifatida shakllangan va mavjuddir. Metodologik rejaga koʻra, tadqiqot obʻektini tahlil qilish birinchi bosqich boʻlib, ikkinchi bosqich – oʻzgaruvchilar oʻrtasidagi aloqalarning xususiyati yoki yoʻnalishi, mavjudligi haqidagi farazlarning shakllanishi, uchinchi bosqich – oʻzgaruvchilarni mustaqil va mustaqil oʻzgaruvchilarni mustaqil va mustaqil boʻlmagan turlariga ajratish hisoblanadi. Tajribadagi oʻzgaruvchilarni ajratish – obʻektni dastlabki nazariy tahlil qilish natijasi. Tadqiqotchining taʼsiri yoʻnaltirilganlari nazoratdagilar va mustaqil oʻzgaruvchilar deb ataladi. Shundan soʻng ajribaning metodik qismi boshlanadi.

Tadqiqotning maqsadi aniqlanib, dasturi tayyorlangandan so'ng esa ikki guruh – tajriba va nazorat guruhlarini tuziladi.

Nizom bo'yicha tajribaga qo'yiladigan muhim talablardan psixologlar quyidagilarni sanab o'tadilar: tadqiqot farazlariga ko'ra aniq yo'nalganlik; tadqiqot ob'ektini yuqori darajada bilish va to'liq ta'riflash; tajriba muolajalarini olib borishni qat'iy nazorat qilish, ularning aniqligini ta'minlash; qayta ishlab chiqish, takrorlash imkoniyati; ijtimoiy ob'ektga mos keluvchi metodlar, kuzatish va o'lchash vositalarining mavjudligi. Tajriba tadqiqotlarini olib borishda quyidagilarni bilish lozim.[4]

Tajriba predmeti – o'rganilayotgan ob'ekt xossalari va uning ijtimoiy faoliyati va hulq-atvorini belgilab beruvchi omillar tizimi o'rtasidagi munosabatlar va aloqalar. Tajribadagi o'zgaruvchi – o'rganilayotgan ob'ekt holatiga to'g'ridan-to'g'ri va bevosita ta'sir etuvchi nazorat ostidagi va nazoratga olinmaydigan omillar. O'zgaruvchilar tizimi tajribadagi vaziyatda etakchilik qiladi va bu vaziyat xuddi shu tizim orqali ta'riflanadi. Asosiy o'zgaruvchilar mustaqil va bog'langan bo'lishi mumkin. Mustaqil o'zgaruvchi – tadqiqotchi tomonidan o'zgartiriladigan va tajriba guruhi faoliyatiga kiritiladigan omil. Bog'langan o'zgaruvchi – mustaqil o'zgaruvchi ta'sirida o'zgaradigan omil.

Tajribaviy vaziyat – tajriba o'tkazilayotgan sharoitlar yig'indisi. U dala va laboratoriya sharoitida o'tkazilishi mumkin.[5]

Tajriba ob'ekti – ijtimoiy guruh, jamoa, shaxs (tajriba ishtirokchilari). Tajribada ikki xil ob'ekt: nazorat va tajriba guruhlarini ajratiladi. Ikki guruhning tuzilishi tafovutlarni aniqlashga va kutilgan o'zgarishlar ro'y bergani yoki bermagani haqida mulohaza yuritish imkonini beradi. Tajriba ishtirokchilarining soni, odatda, unchalik ko'p bo'lmaydi, aksariyat hollarda 10-15 kishidan oshmaydi.

Tajriba guruhi tajriba omili (mustaqil o'zgaruvchi) ta'sir ettiriladigan guruht.

Nazorat guruhi tajriba omillarining ta'sirini sezmaydi.

Agar tajriba guruhida nazorat ostidagi (mustaqil) o'zgaruvchilar o'zgartirilsa, nazorat guruhidagi mustaqil o'zgaruvchilar o'zgarishlarsiz sqlanib qoladi.

Tajriba guruhi tajriba omili (mustaqil o'zgaruvchi) ta'sir ettiriladigan guruh.

Nazorat guruhi tajriba omillarining ta'sirini sezmaydi.

Agar tajriba guruhida nazorat ostidagi (mustaqil) o'zgaruvchilar o'zgartirilsa, nazorat guruhidagi mustaqil o'zgaruvchilar o'zgarishlarsiz sqlanib qoladi. Nazorat guruhi qiyosiy birlik bo'lib xizmat qiladi.

Kengroq tarqalgan tajriba metodlarini ko'rib chiqamiz.

Laboratoriya tajribasi sun'iy shroitlarda maxsus asboblarni qo'llagan holda ta'sir etuvchi omillarning qat'iy nazorati yordamida amalga oshiriladi. Masalan, inson tafakkuri xususiyatlarini o'rganish. Sinaluvchiga ajratilgan vaqt ichida echishi lozim bo'lgan aqliy vazifalar qatori taklif etiladi. Har bir vazifani bajarish ma'lum ballar miqdori bilan baholanadi, ballar yig'indisi esa aqliy rivojlanish darajasining ko'rsatkichi bo'lib hisoblanadi.[6]

Asosiy qism. Hozirgi zamon eksperimental psixologiya yaxlit fanning o'zidan emas, balki mustaqil fan bo'lishga da'vogarlik qiluvchi ilmiy fanlar majmuasidan iborat.

Bu majmuadan psixologiyaning ta'lim bilan bog'liq bo'lgan asosiy va amaliy, umumiy va maxsus sohalari o'rin olgan. psixologiya fanining asosiy sohalari odamlarning aniq bir faoliyat bilan shug'ullanishidan qat'iy nazar, odamlarning xulq-atvor psixologiyasini bilish va tushuntirib berishda umumiy ahamiyatga ega. Fanning bu sohalari odam xulq-atvori va psixologiyasi bilan qiziquvchilarga birday zarur bo'lgan bilimlarni berishlari kerak. Ba'zida umumiy xususiyatlaridan kelib chiqqan holda, ular «umumiy psixologiya» atamasi bilan umumlashtiriladi. Umumiy psixologiya sohasidagi tadqiqotlar

natijalari psixologiya fanining barcha soha va bo'limlarining rivojlanishi uchun asos bo'lib hisoblanadi.

Psixikani o'rganish qator boshlang'ich boshqaruv nizomlariga asoslangan tamoyillarga tayanadi, bu tamoyillar tadqiq etilayotgan ob'ektni mazmunli bayon etish, tajriba ma'lumotlariga ega bo'lish muolajalarini rejalashtirish, ularni umumlashtirib, izohlash, shuningdek, ilmiy farazlarni ilgari surib, ularni tekshirish imkonini beradi.

Psixologiyaning asosiy metodli tamoyillari sifatida quyidagilar ko'rsatilgan:

1. Determinizm tamoyili. Bu tamoyilga asosan, barcha mavjudliklar ma'lum sabab, qonuniyatga ko'ra paydo bo'ladi, o'zgaradi va nobud bo'ladi. Psixologik tadqiqotda psixika hayot tarzidan kelib chiqib, mavjudlikning turli tashqi sharoitlari ta'sirida o'zgarishini bildiradi.

Hayvonlar psixikasi haqida so'z yuritilganda, uning rivojlanishi biologik qonun sifatidagi tabiiy tanlanish bilan belgilanishini ta'kidlash lozim. Odam psixikasini oladigan bo'lsak, inson ongi kelib chiqishining shakllari va rivojlanishi oxir-oqibat hayot uchun zarur moddiy vositalarni ishlab chiqish usulining rivojlanish qonunlari bilan belgilanadi. Determinizm tamoyilidan kelib chiquvchi xulosa sifatida inson ongining ijtimoiy-tarixiy xususiyatini tushunish xizmat qiladi.

2. Ong va faoliyat birligi tamoyili. Ong va faoliyat uzviy birlikni tashkil etadi, lekin ular bir-biriga aynan o'xshash emas. Ong va faoliyat birligi tamoyili. Ong va faoliyat uzviy birlikni tashkil etadi, lekin ular bir-biriga aynan o'xshash emas. ong faoliy jarayonida uning ichki rejasini, dasturini hosil qilgan holda shakllanadi. aynan, ongda voqelikning harakatchan ko'rinishlari yuzaga keladi, ular yordamida inson atrof muhitda o'z yo'nalishini aniqlay oladi. Ong va faoliyatning birligi tamoyili ruhshunoslarga hulq-atvor, faoliyatni o'rgangan holda, samarali maqsadga muvofiq harakatlarning ichki psixologik

mexanizmlarini aniqlash, ya'ni, psixikaning ob'ektiv qonuniyatlarini ochib berish imkonini beradi.

3. Psixika va ongning faoliyatda rivojlanish tamoyili. Ushbu tamoyil psixika haqida uning faoliyat jarayoni va natijasi sifatida uzluksiz rivojlanishda ko'rib chiqilgandagina to'g'ri tushuncha hosil bo'lishini bildiradi. Har bir psixik hodisaning tadqiq etilishi shu hodisaning aynan hozirgi vaqtga tegishli bo'lgan xususiyatlarining ta'rifini, yuzaga kelish va shakllanish tarixini, shuningdek, rivojlanish istiqbollari o'z ichiga olgan bo'lishi kerak. Olimlar inson psixologiyasi va hulq-atvorini o'rganishda ularni bir tomondan, organizmning biologik tuzilishi va faoliyati nuqtai nazaridan, ikkinchi tomondan, nazaridan, ikkinchi tomondan, ijtimoiy rivojlanish qonunlari yordamida tushuntirib berishga harakat qiladilar. Har bir fan aniq ma'lumotlarga asoslanadi. ob'ektiv voqelikning bunday hodisalarini to'plab, solishtirib, guruhlariga ajratib va umumlashtirib, fan yaratilishi kabi eng muhim zaruriyatni, aynan, irodamiz va ongimizdan mustaqil ravishda mavjud olamning ob'ektiv qonunlarini ochib beradi. bu ma'lumotlarga ega bo'lish usullari ilmiy-tadqiqot metodlari yoki bilim, nazariya, ta'limot deb ataladi. shunday qilib, metod – ilmiy-tadqiqot yo'nalishi yoki biror-bir reallikni bilish usuli. ilmiy metod o'z tuzilishiga ko'ra, yondoshuvlar va muolajalar yig'indisidan iborat. ilmiy tadqiqotlarning metodlari yordamida olimlar keyinchalik ilmiy nazariyalar tuzish va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish uchun ishonchli ma'lumotlar oladilar.

Har qanday fanga o'xshash psixologiya ham o'zining tadqiqot metodlariga ega. psixologik tadqiqotda qo'llaniladigan metodlarning barchasini to'rt guruhga ajratish mumkin:

- 1) tashkiliy metodlar;
- 2) tajriba metodlari;
- 3) ma'lumotlarni qayta ishlab chiqish metodlari;

4) izohlash metodlari.

Birinchi guruhga qiyosiy, longityud va majmua metodlari kiradi. Ma'lumotlar olishning tajriba metodlari kuzatish va o'zini kuzatish (introspeksiya), tajriba metodlari (laboratoriya, tabiiy, shakllantiruvchi), psixologik tashhishlash metodlari (testlar, anketalar, so'rovnomalar, sosiometriya, suhbat, intervyu), faoliyat maxsul tahlili (xronometriya, kasbiy ta'riflar, mahsulot va bajarilgan ishlarni baholash va boshqalar), tarjimai hol va egizaklar metodlarini o'z ichiga oladi. Ma'lumotlarni qayta ishlash metodlariga miqdoriy (statistika) va sifat (materialni guruhlariga ajratish, tahlil) metodlari kiradi.

Xulosa. Xulosa qilib aytkanda tadqiqot o'tkazish uchun eksperimental metodikalarni tanlashda quyidagilarni e'tiborga olish zarur: tadqiqot maqsadi psixik taraqqiyot darajasini aniqlash, uning yoshiga, ma'lumotiga mosligi, shaxs xususiyatlarini aniqlash; sinaluvchining yoshi va uning hayot tajribasi, unga ta'lim va tarbiya berilayotgan sharoit bolaning eksperimental tadqiqotga moslashishi, muloqotga kirishishi, verbal aloqa o'rnatish xususiyatlari. Bolaga tanlangan eksperimental psixologik metodikalarni qiyinligi o'sib borish darajasida berish kerak. Shunday qilib, ushbu mavzuda metod va metodika, standartlashtirilgan metodlar, testlar, ularning turlari, so'rovnomalar, ularning turlari bilan tanishdik.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Davletshin M., Qobiliyat va uning diagnostikasi, T., 1979; <https://innovativepublication.uz/index.php/si/article/download/21710/14498/20269>
2. Tokareva V., Talaba shaxsining axloqiy rivojlanish psixologiyasi, T., 1989; <https://www.intereuroconf.com/index.php/MSRAIDP/article/download/2006/1642/1631>
3. G'oziyev E., Umumiy psixologiya, T., 2003; <https://lib.cspu.uz/index.php?newsid=3626>

4. Qodirov B, Layoqat psixologiyasi, T 1989 <https://erus.uz/index.php/er/article/view/5138>
5. Shoumarov G‘., Oila psixologiyasi, T., 2000; <https://n.ziyouz.com/library/category/164-psixologiya?download=5752:oila-psixologiya-g-shoumarov-tahriri-ostida>
6. Karimova V, Ijtimoiy psixologiya T 1994 <https://kitobxon.com/oz/kitob/ijtimoiy-psixologiya>